

مبانی فقهی و کلامی مشارکت زنان در توسعه‌ی اجتماعی

موضوع: مرضیه عرب نژاد خانوکی

انتشارات: راه دکتری (همکار سنجش و دانش)

تیراژ: ۵۰۰ نسخه

نوبت چاپ: ۱۳۹۶-اول

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۴۶۵-۰۱۴-۴

موضوع:

نوبت چاپ:

تیراژ:

شابک:

کلیه حقوق مازاد بر این اثر برای مولف محفوظ می‌باشد



سازمان اسناد و کتابخانه ملی
جمهوری اسلامی ایران

عنوان و نام پدیدآور	: عرب‌نژاد خانوکی، مرضیه، ۱۳۴۲ -
مشخصات نشر	: میانی فقهی و کلامی مشارکت زنان در توسعه ی اجتماعی/ مولف مرضیه عرب‌نژادخانوکی، تهران: انتشارات راه دکتری: ستجش و دانش، ۱۳۹۴ .
مشخصات ظاهری	: م، ۲۷۲ص.
شابک	: 978-600-465-014-4
وضعیت فهرست نویسی	: قیبا
یادداشت	: کتابنامه: ص. ۲۶۷-۲۷۲؛ همچنین به صورت زیرنویس.
موضوع	: زنان (فقه)
موضوع	: Women (Islamic law)
موضوع	: مشارکت اجتماعی -- زنان
موضوع	: Social participation -- Women
موضوع	: زنان در رشد اجتماعی
موضوع	: Women in community development
موضوع	: زنان -- فعالیت‌های سیاسی
موضوع	: Women-- Political activit
موضوع	: زنان در اسلام
موضوع	: Women in Islam
رده بندی کنگره	: ۳۵۰/۱۱۰
رده بندی دیویی	: ۳۹۷/۳۶
شماره کتابشناسی ملی	: ۴۴۷۱۵۷۱

www.ketaboo.ir

چکیده

در حوزه‌ی مطالعات و تحقیقات دینی به ویژه از جنبه‌ی اجتماعی پرداختن به مباحث مربوط به زنان از منظر فقه و کلام اسلامی در تعیین نقش‌ها، وظایف و کارکردهای اجتماعی از اهمیت خاصی برخوردار است.

زنان، افزون بر آنکه پیش از نیمی از جوامع انسانی‌اند، همواره در طول تاریخ تحولات بشر از جمله تحولات جامعه‌ی انسانی نقش و کارکرد کیفی برجسته‌ای، مثبت یا منفی داشته‌اند. و از طرفی ارتقا و رشد سطح آگاهی و مطالبات اجتماعی زنان، توسعه‌ی زندگی و گسترش ارتباطات، ضرورت پرداختن به تبیین دینی مسایل زنان به خصوص در ابعاد اجتماعی را تشدید می‌کند. بدین است، تلاش در این زمینه، می‌تواند علاوه بر تنویر افکار عمومی در راستای انجام وظیفه‌ی متکلفان دینی جهت ابهام زدایی و طرح دیدگاه‌های مبتنایی نقش اساسی ایفا نماید.

نوشتار حاضر، جسری است، بی‌امون بررسی مبانی حضور اجتماعی زنان با استناد به منابع و آموزه‌های دینی و بررسی سطوح و راندهای مختلف مشارکت اجتماعی زنان از منظر کلان‌نگری و نگرش سیستمی به مجموعه‌ی «امل - نیل در فرآیند توسعه، که به روش کتابخانه‌ای انجام گرفته است و به اعتبار موضوع ترکیبی از بررسی‌های عقلانی و وحیانی است. محورهای اصلی بحث عبارتند از:

مبانی ارزشی گفتمان مشارکت توسعه‌ای زنان در اسلام

اصول دین‌شناختی مشارکت اجتماعی زنان در توسعه

اصول دین‌شناختی مشارکت زنان در فرآیند توسعه‌ی سیاسی

مبانی فقهی مشارکت زنان در توسعه‌ی اجتماعی

مبتنی بر تحقیق مزبور نتایج ذیل حاصل گردیده است.

۱- ضرورت مشارکت زنان در فرآیند توسعه‌ی اجتماعی در سطوح و حوزه‌های مختلف

۲- سبب توجه به مشترک بودن اکثر حقوق و اصول و مبانی عام در منابع دینی، اصل اولیه اشتراک زن و مرد در تکالیف و مسئولیت‌ها است مگر آنچه با دلیل معتبر خارج شود.

و بررسی مستندات مخالفین حضور اجتماعی زنان، بر ناکافی بودن و عدم اتقان ادله در جهت اثبات مدعای ایشان دلالت دارند.

۳- بررسی ادله‌ی نقلی و عقلی و همچنین سیره‌ی معصومان (علیهم السلام)، بر مشارکت فعال زنان در عرصه‌های فرهنگی و اقتصادی دلالت دارد، که نه تنها با ردع و منعی مواجه نگردیده‌اند بلکه از جوانب مختلف مورد تأیید اهل بیت (علیهم السلام) قرار گرفته‌اند.

۵- تحقیق در مبانی دینی مشارکت در توسعه‌ی سیاسی، مؤید مفروض بودن حضور ایشان در عرصه‌های مدیریت، حاکمیت و رهبری، از منظر وظایف، شرایط و کارکردها است.

۶- دخالت فقه در قلمرو احکام اجتماعی، و به تبع آن ترسیم نمای کاملی از حقوق اجتماعی زنان با استناد به منابع دینی، حقیقت غیر قابل انکاری است که ضرورت تحول، رشد و ارتقای مبانی فقهی را بر بنای همه‌سوانگری و با توجه به مطالبات و پرسش‌های عصری جامعه زنان ایجاب می‌کند.

www.ketab.ir

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
مقدمه.....	۱
۱- تبیین موضوع:	۱۵
۲- بیان اهمیت و جایگاه موضوع:	۱۶
۳- اهداف:	۱۷
۴- سؤالات:	۱۷
۵- پیشینه:	۴

بخش اول: کلیات درآمد

سرآغاز.....	۱۰
فصل اول: تبیین واژگان.....	۲۵
واژگان.....	۱۱
تعریف توسعه.....	۱۲
توسعه در ادبیات دینی.....	۱۳
تعریف مشارکت.....	۱۴
مشارکت در ادبیات دینی.....	۱۵
فصل دوم: ابعاد توسعه ی اجتماعی.....	۱۸
۱- ابعاد توسعه‌ای اجتماعی.....	۱۸
۱-۱- توسعه‌ی فرهنگی.....	۱۸
۲-۱- توسعه ی اقتصادی.....	۱۹
۳-۱- توسعه‌ی سیاسی.....	۲۱
فصل سوم: زنان و رویکرد مشارکت توسعه ای.....	۲۴
۱- ضرورت برنامه ریزی برای مشارکت زنان.....	۲۴
۲- حوزه های مشارکت اجتماعی زنان.....	۲۶
۳- مجاری فرآیند فعالیت اجتماعی زنان.....	۲۷
چکیده‌ی بخش.....	۲۹

بخش دوم: مبانی ارزشی گفتمان مشارکت توسعه‌ای زنان در اسلام

سرآغاز.....	۳۱
فصل اول: رویکرد قرآن به موضوع مشارکت زنان از منظر اصول و حقوق مشترک.....	۳۳
حقوق مشترک زن و مرد در قرآن.....	۳۴
۱- حق حیات.....	۳۴
۲- حق استفاده از منابع طبیعی.....	۳۵

۳۶	۳- حق اشتغال.....
۳۸	۴- حق مالکیت و تصرف در اموال.....
۴۰	۵- حق دخالت در سرنوشت.....
۴۱	۶- حق آزادی در عقیده.....
۴۲	ارتباط بین حق و تکلیف.....
۴۷	فصل دوم: اصول و مبانی عام مشارکت زنان در توسعه اجتماعی.....
۴۷	نکته‌ی اول: عدم تاثیر جنسیت در خطابه‌های دینی و الهی.....
۴۸	نکته‌ی دوم: استفاده از ادبیات محاوره در فرهنگ دینی.....
۴۹	اصول عام مرتبط با مساله مشارکت اجتماعی زنان.....
۴۹	۱- اصل - ردیت.....
۵۰	۲- اصل فطرت گرایی.....
۵۰	۳- اصل عقل خرابی.....
۵۲	۴- اصل دانایی - برری.....
۵۳	۵- اصل عدالت محوری.....
۵۴	۶- اصل فلاح محوری.....
۵۵	۷- اصل توانایی محوری.....
۵۶	۸- اصل حاکمیت برسر نوشت.....
۵۹	فصل سوم: تحلیل رویکرد نقدی به اصل فعالیت اجتماعی زنان.....
۶۰	۱- آیات.....
۶۱	۲- روایات.....
۶۴	نقد و بررسی.....
۷۰	چکیده‌ی بخش:.....
	بخش سوم: اصول دین شناختی مشارکت زنان در توسعه اجتماعی.....
۷۲	سراغاز.....
۷۴	فصل اول: اصول مشارکت زنان در توسعه فرهنگی.....
۷۵	۱- ادله و مبانی نقلی مشارکت فرهنگی زنان.....
۷۵	امر به معروف ونهی از منکر.....
۷۷	زنان و علم آموزی.....
۷۹	زنان و نقل روایت.....
۸۱	زنان و فقاها.....
۸۴	زنان و عرصه‌ی شعر و ادب.....
۸۵	زنان و خوانندگی (آوازخوانی).....

۸۶.....	زنان و مدیحه خوانی و مرثیه سرایی
۸۷.....	۲- ادله و مبانی عقلی مشارکت فرهنگی زنان
۹۱.....	فصل دوم: اصول مشارکت زنان در توسعه اقتصادی
۹۳.....	۱- ادله و مبانی نقلی مشارکت اقتصادی زنان
۹۴.....	برخی از فعالیتهای اقتصادی زنان در عصر رسالت:
۹۴.....	۱- تجارت
۹۶.....	۲- دامپروری و کشاورزی
۹۶.....	۳- بافندگی و ریسندگی
۹۷.....	۴- پزشکی و پرستاری
۹۹.....	۲- مزیت اقتصادی زنان از منظر عقل
۱۰۲.....	چکیده بخش
	بخش دوم: اصول دین شناختی مشارکت زنان در فرآیند توسعه سیاسی
۱۰۴.....	سرآغاز
۱۰۵.....	فصل اول: اصول مشارکت زنان در مدیریت سازمانی
۱۰۶.....	۱-وظایف مدیران
۱۰۶.....	۱-۱- تصمیم گیری
۱۰۶.....	۱-۲- برنامه ریزی
۱۰۷.....	۱-۳- سازمان دهی
۱۰۷.....	۱-۴- هماهنگی و کنترل
۱۰۸.....	۲- صفات و شرایط مدیران
۱۰۸.....	۱-۲- ایمان و اعتقاد دینی
۱۰۹.....	۲-۲-۳- دانایی و توانایی
۱۰۹.....	۴-۲- عدالت و دادگری
۱۱۱.....	فصل دوم: اصول مشارکت زنان در حاکمیت سیاسی
۱۱۲.....	۱- زنان و انتخاب حاکمیت
۱۱۳.....	۱-۱- بیعت زنان با پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم)
۱۱۴.....	۱-۲- بیعت زنان در غدیر خم
۱۱۵.....	۲- زنان و اصلاح حاکمیت
۱۱۶.....	۱-۲- مبارزات سیاسی حضرت زهرا (سلام الله علیها) در جهت اصلاح ساختار حکومت
۱۱۸.....	۲-۲- فعالیتهای سیاسی حضرت زینب (سلام الله علیها)
۱۱۸.....	مرحله اول - افشاگری حضرت زینب (سلام الله علیها) در بازار کوفه

- مرحله دوم - ایفای نقش رسالت در شام..... ۱۱۹
- ۲-۳- فعالیت‌های سیاسی جمع دیگری از زنان مبارز همچون: سوده دختر عمار بن الاسک همدانی..... ۱۲۰
- ۳- زنان و تصدّی حاکمیت..... ۱۲۲
- ۳-۱- آیات در مسأله..... ۱۲۳
- نقد و بررسی..... ۱۲۴
- ۳-۲- روایات در مسأله..... ۱۲۸
- دسته‌ی اول: احادیث منع از اماره و حکومت زنان..... ۱۲۹
- بررسی سندی و دلالتی..... ۱۲۹
- دسته‌ی دوم- روایات منع از مشورت زنان..... ۱۳۴
- بررسی دلالتی و مفهومی..... ۱۳۶
- دسته‌ی سوم: احادیث دلالت‌کننده بر نقص عقول زنان..... ۱۳۷
- بررسی سندی و دلالتی..... ۱۳۹
- دسته‌ی چهارم احادیث منع از اطاعت و تدبیر زنان..... ۱۴۴
- بررسی دلالتی و مفهومی..... ۱۴۵
- ۳-۳- اجماع در مسأله..... ۱۴۶
- ۳-۴- اصل عملی در مسأله..... ۱۴۶
- ۳-۵- سایر وجوه..... ۱۴۷
- فصل سوم: اصول مشارکت زنان در رهبری نظام..... ۱۴۹
- ۱- دلایل و مبانی ولایت فقیه..... ۱۵۰
- ۱-۱- دلایل نقلی..... ۱۵۱
- ۱-۱-۱- آیات قرآن کریم..... ۱۵۱
- ۱-۱-۲- روایات..... ۱۵۲
- ۱-۲- دلایل عقلی..... ۱۵۴
- ۱-۲-۱- اجماع بودن اسلام..... ۱۵۶
- ۱-۲-۲- مقتضای طبیعت و ماهیت احکام اسلامی..... ۱۵۶
- ۱-۲-۳- سجاودانگی احکام و دستورات اسلام..... ۱۵۷
- ۲- وظایف و اختیارات ولی فقیه..... ۱۵۸
- ۲-۱- زن و مقام حفاظت..... ۱۶۲
- ۲-۲- زن و مقام افتاء..... ۱۶۳
- ۲-۲-۱- پیشینه‌ی فقهی: (زنان و مرجعیت)..... ۱۶۴
- ۲-۲-۲- بررسی ادله و مبانی فقهی (زنان و مرجعیت)..... ۱۶۶
- ۲-۲-۱- بررسی دلایل جواز مرجعیت زنان..... ۱۶۷

- ۱۶۷..... گفتار اول) ادله‌ی عقلی.....
- ۱۶۸..... گفتار دوم) ادله‌ی نقلی.....
- ۱۷۱..... گفتار سوم) سیره‌ی معصومان (علیهم السلام).....
- ۱۷۳..... ۲-۲-۲- دلایل منع از مرجعیت زنان (نقد و بررسی):.....
- ۱۷۳..... اول: آیات قرآن کریم.....
- ۱۷۶..... دوم: روایات.....
- ۱۷۶..... الف) روایات بخش قضا.....
- ۱۷۷..... ب) روایات بخش ولایت و رهبری.....
- ۱۷۸..... ج) روایات منع از امامت جماعت زنان.....
- ۱۷۸..... سوم: مذاق شریعت.....
- ۱۸۳..... ۱-۳- زن و مقام قضاوت.....
- ۱۸۵..... ۲-۳-۱- دیدگاه فقهاء.....
- ۱۸۶..... گذرگاه اول: آراء فقهاء شیعه درباره‌ی قضاوت زن.....
- ۱۹۰..... گذرگاه دوم: آراء فقهاء عامه پیرامون قضاوت زن.....
- ۱۹۲..... جمع‌بندی آراء فقهاء.....
- ۱۹۲..... ۲-۳-۲- بررسی مبانی و ادله در باب قضاوت زنان.....
- ۱۹۳..... گفتار اول: ادله نقلی.....
- ۱۹۳..... ۱) آیات.....
- ۱۹۶..... ۲) روایات.....
- ۱۹۸..... الف) روایات منقول در کتاب عامه.....
- ۲۰۰..... ب) روایات منقول در منابع و احب امامیه.....
- ۲۰۱..... گفتار دوم) ادله‌ی عقلی:.....
- ۲۰۲..... دلیل نخست: نقصان عقل و فزونی احساسات در زنان.....
- ۲۰۳..... دلیل دوم: پرهیز از مشورت زنان.....
- ۲۰۴..... دلیل سوم: پرهیز از اختلاط با مردان و لزوم تستر زنان.....
- ۲۰۵..... گفتار سوم) سایر ادله:.....
- ۲۰۵..... دلیل اول: سیره.....
- ۲۰۷..... دلیل دوم: اصل عدم جواز قضاوت زن.....
- ۲۱۱..... دلیل سوم: اجماع فقهاء.....
- ۲۱۴..... ۴-۲-۲- زن و مقام ولاء (ولایت).....
- ۲۱۶..... ۳- شرایط و ویژگیهای ولایت فقیه:.....
- ۲۱۷..... ۱-۳- علم و اجتهاد مطلق.....

- ۲۱۸..... ۲-۳-عدالت مطلق.....
- ۲۱۹..... ۳-۳-توان مدیریت و استعداد رهبری.....
- ۲۲۱..... چکیده ی بخش :
- بخش پنجم : مبانی فقهی مشارکت زنان در توسعه اجتماعی
- ۲۲۴..... سرآغاز.....
- ۲۲۵..... فصل اول: فقه، زنان و مشارکت اجتماعی.....
- ۲۲۶..... ۱- جایگاه فقه و فقها در تبیین احکام اجتماعی زنان.....
- ۲۲۸..... ۱-۱- رویکرد فقه معاصر در باب مسائل زنان.....
- ۲۲۸..... رویکرد اول: رویکرد مرسوم در بین فقها.....
- ۲۳۰..... رویکرد دوم: رویکرد بازخوانی شده ی معاصر.....
- ۲۳۳..... رویکرد سوم: رویکرد نواندیشان معاصر.....
- ۲۳۵..... ۲-۱- فقه واقعیت و نیازهای روز جامعه ی زنان.....
- ۲۳۸..... ۱-۲-۱- در بحث «بوی» به حقوق خانواده.....
- ۲۳۸..... تمکین و نشوز.....
- ۲۳۹..... ۲-۱-۲- در بخش حقوق جزا و قصاص.....
- ۲۳۹..... ۱-۲-۲-۱- قضاء زن.....
- ۲۴۰..... ۱-۲-۲-۲- دیه و قصاص.....
- ۲۴۱..... ۳-۲-۱- در حوزه ی مدیریت و حقوق سیاسی.....
- ۲۴۱..... ۴-۲-۱- در حوزه ی حقوق اجتماعی.....
- ۲۴۱..... ۱-۲-۴-۱- اشتغال.....
- ۲۴۲..... ۴-۲-۱-۲- هنر.....
- ۲۴۲..... ۴-۲-۱-۳- ورزش.....
- ۲۴۳..... ۲- ارتباط بین فلسفه ی فقه و فقه زنان.....
- ۲۴۷..... فصل دوم: اصول و قواعد حاکم بر فقه اجتماعی زنان.....
- ۲۴۷..... ۱- اصول حاکم بر احکام فقهی مربوط به مشارکت اجتماعی زنان.....
- ۲۴۸..... ۱-۱- اصل عدالت.....
- ۲۴۹..... ۱-۲- اصل کرامت.....
- ۲۵۰..... ۱-۳- اصل مصلحت.....
- ۲۵۲..... ۲- قواعد فقهی مربوط به مسئله ی مشارکت اجتماعی زنان.....
- ۲۵۳..... نمونه هایی از قواعد عمومی مرتبط با موضوع مشارکت اجتماعی زنان.....
- ۲۵۴..... کاربردی نمودن قواعد در مصادیق معضلات اجتماعی زنان.....
- ۲۵۴..... ۱- قاعده ی نفي عسر و حرج.....

۲۵۴.....	مستندات قاعده.....
۲۵۵.....	مفاد قاعده.....
۲۵۵.....	موارد تطبیق قاعده.....
۲۵۶.....	۲-قاعده‌ی لاضرر.....
۲۵۷.....	مستندات قاعده.....
۲۵۸.....	مفاد قاعده.....
۲۵۹.....	موارد تطبیق قاعده:
۲۶۳.....	چکیده ی بخش :
	بخش ششم: خاتمه
۲۶۶.....	خاتمه.....

www.ketab.ir

۱- تبیین موضوع:

در حوزه مطالعات دینی و به ویژه مطالعات بین رشته‌ای دین و جامعه، تبیین جایگاه و منزلت زنان و به تبع آن پرداختن به نقشها، حقوق، وظایف و انواع کارکردهای اجتماعی زنان در عرصه‌های مختلف تحولات روانشناختی، اجتماعی و تاریخی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است.

موضوع حضور و مشارکت زنان در فرآیند توسعه اجتماعی، یکی از برجسته‌ترین این موضوعات است، که همواره در معرض تضارب آراء بین اندیشمندان، از جمله دین‌شناسان و به طور خاص فقها رفته و به مدار معرفت‌شناسانه‌ی، فلسفی، کلامی، اصولی، روانشناختی، جامعه‌شناختی و ... به رویکردها، بحث‌ها، تحلیل‌ها، استنباطات و آراء گوناگونی منجر گردیده است. سه رویکرد قابل تفکیک در این میان عبارتند از:

رویکرد اول: به مشارکت اجتماعی زنان همه‌لوازم آن بی‌اعتنا بوده و بدین لحاظ، با اتکاء بر فرهنگ‌های پیشین، رسالت زن را محدود به خانه‌داری و انجام امور مربوط به تربیت و پرورش فرزندان می‌داند.

به عقیده آنان، تأکید بر حضور و مشارکت اجتماعی زنان ناشی از فاصله‌گیری ناخودآگاه، تدریجی و روزافزون از آموزه‌های دینی و در مواردی تفاسیر و تویلهای ناقانونمند متون دینی است. که به انگیزه فایق آمدن بر مشکل انطباق دین با مقتضیات زمان و پاسخ‌گویی به پرسش‌های روز صورت می‌گیرد.

مبتهی بر دیدگاه فوق، گستره‌ی فعالیت زنان صرفاً در سطح خانواده بوده و اجرای اوامر و تصمیمات مردان محدود می‌گردد.

رویکرد دوم: با اعتقاد و تأکید افراطی بر مشارکت اجتماعی زنان، ورود آنان را در عرصه‌های مختلف فعالیت اجتماعی لازم دانسته است گرچه به شکست منزلت‌انسانی زن و حریم خانواده منجر گردد. گستره‌ی فعالیت زنان در دیدگاه مزبور، از سطح خانواده فراتر رفته و به سطوح بیرونی جامعه تسری پیدا می‌کند و مشارکت اجتماعی تا سطحی حتی از میان برنده‌ی نقش خانواده و فضای درونی شخصیت و عناصر روانشناختی تحول اجتماعی مورد توقع قرار می‌گیرد.

رویکرد سوم: تأکید بر مشارکت زنان در عرصه‌های مختلف سیاسی، فرهنگی، اقتصادی و ... با اهتمام کامل بر حفظ حریم و بنیان خانواده و منزلت انسانی زن به دیدگاهی نقادانه بر رویکرد اول و دوم به موضع نظری جامع نگر، توجه دارد.

مقصود از حضور اجتماعی در رویکرد اخیر، از سطح تصدی فیزیکی بعضی از منصب‌های اجتماعی بالاتر رفته، زنان علاوه بر حضور در لایه‌های کارگذاری، تصمیم‌گیری و تصمیم‌سازی در سطح جامعه به حیطه مشارکت در عرصه‌های وسیعتر، به صورت تأثیرگذار وارد می‌شوند و در عین لحاظ اصل بلوغ و ارتقاء شخصیت انسانی خویش، عرصه مشارکت اجتماعی را شامل نهاد خانواده نیز دانسته بر تعامل دو سویه نهاد خانواده، (حوزه تعلیم و تربیت) سازمان، دولت و دیگر گروه‌های اجتماعی نظر داشته و اصل مشارکت در همه‌ی این عرصه‌ها، مورد ارزیابی و استنباط قرار می‌گیرد.

تحقیق پیش‌رو رر استان: رویکرد اخیر شکل گرفته و به پیشنهاد و تبیین موضع نظر خویش می‌رسد.

۲- بیان اهمیت و جایگاه موضوع:

در بیان اهمیت و جایگاه موضوع در زنان به چهار نکته اساسی اشاره کرد:

نکته اول: زنان افزون بر آنکه بیش از نیمی از جامع انسانی‌اند، همواره در طول تاریخ تحولات بشر و از جمله تحولات جامعه انسانی نقش و کارکرد کیفی برجسته‌ای داشته‌اند، با لحاظ نقش‌های منفی و یا نقش‌های مثبت و به هر حال مؤید نقش بارز و تأثیرگذار تاریخی در معادلات اجتماعی، نمی‌توان به مقوله‌ی تحولات اجتماعی و ارتقاء آن پرداخت و به داوری در باب نقش اجتماعی زنان بی‌توجه بود.

نکته دوم: در خصوص موضوع فعالیت‌های اجتماعی زنان به اهتمام اندیشمندان بویژه معاصرین، اختلاف نظرهای جدی کم و بیش وجود دارد. لذا با توجه به اهمیت آن، لازم است به تبیین هر چه بیشتر موضوع اقدام گردد.

نکته سوم: یکی از گام‌های مؤثر در احیای تفکر دینی، تبیین مسائل حوزه‌ی زنان به ویژه در عرصه‌های اجتماعی است. بدیهی است تلاش در این زمینه می‌تواند علاوه بر تنویر افکار عمومی، در راستای انجام وظیفه‌ی متکفلان حوزه‌ی دین جهت ابهام‌زدایی و طرد دیدگاه‌های ضعیف نقش اساسی را ایفاء کند.

نکته چهارم: باتوجه به بالا رفتن و رشد سطح آگاهی و مطالبات اجتماعی زنان، توسعه‌ی زندگی و گسترش ارتباطات و عدم ارائه نظریه‌ی جامع از تلقی دین نسبت به موضوع مورد بحث،

که تحیر و سردرگمی زنان مسلمان را به دنبال داشته است تبیین ابعاد مسأله با استناد به منابع و متون دینی می تواند، علاوه بر روشن تر شدن ابعاد قضیه در جهت اعتلاء و تثبیت جایگاه اجتماعی زنان در فرآیند توسعه و به کارگیری آن بویژه در سیاست گذاریها برنامه ریزی ها بستر لازم را فراهم کرده و در زمینه توانمندسازی و سامان بخشی نظام اندیشه ای و اجرایی و همچنین ارتقاء روحیه خود باوری بانوان تأثیر بسزایی داشته باشد.

۳-اهداف:

مجموع حاضر بر مبنای اهداف ذیل انجام می گردد:

الف- بررسی موضوع مشارکت زنان در توسعه اجتماعی، با استناد به آموزه های دینی و عنایت به نگرش سنی و اصل هم گرایی لایه های مختلف دین.

ب-نگاهی بهم بنی فقه و فقاهت، از منظر و زاویه ی شرایط تحقق حضور اجتماعی زنان معطوف به اهداف کلی مزبور، در بحث های جزئی تر، اهداف فرعی به قرار زیر مورد توجه قرار دارند:

۱-بررسی فرآیند توسعه مشارکت و ابعاد آن در مبانی دینی

۲-تحقیق در مبانی دینی مشارکت زنان در توسعه اجتماعی از منظر پردازش مسائل زنان در قرآن

۳-بیان مبانی عام مشارکت زنان در توسعه اجتماعی

۴-بیان مبانی خاص مشارکت زنان در توسعه اجتماعی در سه عرصه اقتصاد، فرهنگ و سیاست از منظر منابع دینی.

۵-نقد و بررسی ادله مخالفان حضور اجتماعی زنان

۶-تحقیق در مبانی فقهی مشارکت زنان در توسعه اجتماعی از منظر بررسی جایگاه فقه و فقهاء، و تبیین فلسفه فقه.

۷-تحقیق در قواعد و اصول فقهی مرتبط با موضوع حضور اجتماعی زنان

۴-سؤالات

نوشتار حاضر به منظور پاسخ گویی به سؤالات ذیل تدوین گردیده است :

الف-سؤالات اصلی

۱-آیا از نظر اسلام زنان می توانند در فعالیت های اجتماعی مشارکت داشته باشند؟

۲-اگر بلی، ابعاد، لایه ها و سطوح مشارکت اجتماعی آنان چیست؟

۳-مبانی فقهی و کلامی مشارکت زنان در توسعه اجتماعی چیست؟

ب-سؤالات فرعی

- ۱- مقصود از مشارکت در فرآیند توسعه اجتماعی چیست؟
- ۲- مقصود از فرآیند مشارکت در میانی دینی چیست؟
- ۳- مقصود از توسعه در فرآیند توسعه اجتماعی چیست؟
- ۴- دیدگاه دین در فرآیند توسعه چیست؟
- ۵- سطوح و لایه‌های مشارکت اجتماعی زنان چیست؟
- ۶- میانی عام دینی مشارکت زنان در توسعه اجتماعی چیست؟
- ۷- میانی خاص دینی مشارکت زنان در توسعه اجتماعی کدام است؟
- ۸- دلایل مخالفت حضور اجتماعی زنان چیست؟
- ۹- میانی فقهی مشارکت اجتماعی زنان چیست؟
- ۱۰- مشاهیر نظام‌های پیشین، نظریات و رویکردهای مختلف فقهی در مسأله‌ی فعالیت اجتماعی زنان چیست.

۱۱- چه ارتباطی بین فقه رقیبیت ما و نیازهای روز جامعه زنان است؟

۱۲- چه ارتباطی بین فقه زنان و فاسدی فقه وجود دارد؟

۱۳- اصول و قواعد فقهی چه نقشی در حل مشکلات فقهی زنان دارند؟

۵-پیشینه

در زمینه‌ی تبیین شخصیت و جایگاه اجتماعی زنان در اسلام، تألیفات و پژوهش‌های متعددی انجام گرفته است. ذیلاً به برخی از آنها که با رویکرد خاص فقهی و کلامی به مسائل زنان پرداخته‌اند اشاره می‌شود:

۱- مرحوم علامه طباطبایی در تفسیر گرانقدر المیزان به ویژه در مجلد ۲ و ۴ به مقوله مباحث زنان پرداخته‌اند. برخی از ویژگی‌های مهم دیدگاه آن بزرگوار عبارتست از:

الف- دفاع معرفت‌شناسانه از هویت زن با استناد به آیات قرآن.

ب- ارتقاء اندیشه دینی، در باب حضور اجتماعی زن.

۲- شهید مطهری (ره) با تألیف دو کتاب «نظام حقوق زن در اسلام» و «مسأله حجاب» برخی از

ویژگی‌های مهم آن استاد شهید:

الف- تأکید بر هویت مشترک با پذیرش دایره تفاوت‌ها بین زن و مرد در عرصه‌های روانی،

فیزیکی و حوزه مطالعات زنان

ب- اعتقاد به تأثیر عوامل بیرونی و شرایط زمانه در استنباط مجتهد

ج- تأکید بر محوریت قرآن و اعتقاد به پالایش احادیث در حوزه مطالعات زنان

د- تبیین کلامی حقوق زن در کتاب «نظام حقوق زن در اسلام» و تبیین کلامی و فقهی در کتاب

«مسأله حجاب»

ه- اعتقاد به حضور اجتماعی زنان و مخالفت با پرده نشینی

۳- امام خمینی (ره)، از ایشان اثر مکتوبی با عنوان زنان تألیف نشده است. ولی مجموعه سخنان و آراء ایشان در مجموعه‌ای به نام «تبیان» (دفتر هشتم) گردآوری شده است.

برخی از ویژگی‌های مهم دیدگاه‌های آن بزرگوار:

الف- تأکید بر نقش مهم زن در عرصه خانواده و تأثیرات آن در اصلاح ساختار اجتماعی

ب- اعتقاد و تأکید بر حضور و مشارکت اجتماعی زنان در سطح مختلف

ج- ارائه دیدگاه‌ها و فتاوا حدید در باب مسائل زنان

د- توجه به دو عنصر «مان و سکون» با عنایت به فقه جواهری

۴- حضرت آیه الله خامنه‌ای (حفظه الله)، از ایشان نیز اثر مکتوبی در اختیار نیست ولی مجموعه سخنان و موضع‌گیری‌های ایشان در کتابی به نام «زن ریحانه‌ی آفرینش» جمع‌آوری شده است.

برخی از ویژگی‌های برجسته دیدگاه امام:

الف- تأکید بر نقش مهم زن در عرصه خانواده و تأثیر مثبت آن در مناسبات اجتماعی

ب- تشویق بر حضور و مشارکت اجتماعی زنان در سطح کلان

ج- توجه به تأثیر الگوهای دینی بر موضوع مشارکت اجتماعی زنان

د- ارائه دیدگاه‌ها و فتاوی راه‌گشا در مصادیق معضلات مسائل زنان

۵- حضرت آیه الله جوادی آملی (حفظه الله) با تألیف کتاب «زن در اسلام» لال و جمال»

برخی از ویژگی‌های مهم:

الف- دفاع معرفت‌شناسانه از هویت زن و اثبات هویت برابر زن و مرد بر مبنای قرآن، برهان، عرفان.

ب- ارتقاء اندیشه دینی در باب حضور اجتماعی زن

ج- محور قرار دادن دو اصل «علم» و «عدالت» سالاری در تصدی مسئولیت‌ها و مناصب

اجتماعی»

۶- حجه الاسلام مهریزی با تألیف کتب و آثار متعدد همچون «شخصیت و حقوق زن در

اسلام» «زن و فرهنگ دینی» و ...

برخی از ویژگی‌های مهم:

الف-نگرشی نو در تحلیل مسایل زنان بر مبنای طرح مسأله فقه و اهداف و مقاصد شریعت
ب-اعتقاد و تأکید بر نقد سنتی و محتوایی احادیث
ج-لزوم بررسی منابع معتبر در کنار هم با محوریت قرآن
د-لزوم بازنگری متون دینی با توجه به مقتضیات زمان
ه- دخالت داشتن شرایط علمی و اجتماعی در استنباط فقیه با توجه به واقعیات در هنگام

صدور حکم

و-دخالت داشتن عنصر زمان

ز-توجه به فرهنگ زبان متون دینی، رشد و ارتقای فقه

۷-آیت «الله نكونام با تألیف سلسله کتاب‌های «زن مظلوم همیشه‌ی تاریخ» در سه مجلد.

برخی از ویژگی‌های مهم:

-تأکید بر میزان فقهی ربط با موضوع مشارکت اجتماعی زنان

-اعتقاد به حضور اجتماعی زنان در حد محدود

-دفاع از اعمال تبعیض ناروا بر حق زنان در طول تاریخ

۸-مرحوم شیخ محمد مهدی شمس‌الدین با تألیف کتاب «مسائل حرجه فی فقه المرأة المسلمه» در چهار مجلد.

برخی از ویژگی‌های مهم:

-پرداختن به مبانی فقهی و حقوقی مسائل زنان از منظر روایه‌های متفاوت با دیگر تألیفات

-تأکید بر حضور اجتماعی زنان بویژه در عرصه‌ی مشارکت سیاسی

-تأکید بر رویکردهای علمی جدید در بازخوانی منابع روایی تاریخ با موضوع

۹-علامه سید محمد حسین فضل‌الله با تألیف کتب و مقالات معتد و طرح مباحث مهم در

تفسیر قرآن کریم.

برخی از ویژگی‌های مهم:

-رویکرد در عرصه‌ی مطالعات زنان

-اعتقاد به تأثیر نحوه‌ی گرایش و میزان اطلاعات مجتهد در صدور احکام فقهی

-تأکید بر مبانی علمی در رویکردهای فقهی

۱۰-حجه الاسلام دکتر آکوچکیان با تألیف آثار چندی از جمله «منشور زنان در توسعه» «زن

در دو عرصه سلوک انسانی و مناسبات اجتماعی» و ...

برخی از ویژگی‌های مهم: